

ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В РЕГІОНІ

В сучасних українських реаліях наявні передумови зміни парадигми бюджетного механізму управління національним та регіональним розвитком до переходу від застосування теорії зайнятості, економічного зростання і матеріального добробуту на використання положень та показників Концепції людського розвитку.

При цьому показники соціально-економічного розвитку національного господарства та регіону стають не тільки функцією виключно природних ресурсів, капіталу та організаційно-технічних факторів, а й результатом реалізації соціального капіталу – освіченості, здоров'я, культури, історичної спадщини населення, свідомості здійснення екологізації виробництва в підприємницькій діяльності та інше [1, 2].

В зв'язку з цим доцільно розробляти Національну та регіональні Програми людського розвитку, які повинні стати центральними серед бюджетних програм на загальнодержавному та регіональних рівнях державного регулювання соціально-економічними процесами [3].

В Україні з 1999 року розраховуються Індeksi регіонального людського розвитку (ІРЛР) за адміністративно-територіальним устроєм: по 24 адміністративним областям, АР Крим, м. Києву і м. Севастополь.

Завдяки цьому, в межах оновленого Бюджетного кодексу України результати рейтингових оцінок ІРЛР доцільно почати використовувати при визначенні пріоритетів, обсягів та структури місцевих фінансів та міжбюджетних трансфертів для фінансування складових людського розвитку в процесі розробки середньо- та довгострокових планів та програм соціально-економічного розвитку регіонів [4].

Методологія розрахунку ІРЛР ґрунтується на мінімальному наборі показників, які відображають ключові можливості у забезпеченні всього процесу людського розвитку на даній території: прожити довге й здорове життя (вимір – довголіття); набути, розширювати й оновлювати знання (вимір – освіченість); мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя (вимір – матеріальний рівень життя) [1, 2].

В Україні визначені узагальнюючі індикатори 9 основних аспектів людського розвитку за адміністративно-територіальним устроєм: демографічний розвиток, розвиток ринку праці, матеріальний добробут, умови проживання, рівень освіти, стан та охорона здоров'я, соціальне середовище, екологічна ситуація, фінансування людського розвитку.

Наведені аспекти можуть слугувати ознаками визначення відповідних підпрограм Програми людського розвитку на місцевих рівнях адміністративно-територіального устрою держави.

Фінансова складова людського розвитку більше, ніж інші, характеризує цільову спрямованість державної регіональної політики. Для характеристики цього аспекту при підготовці аналітичних матеріалів «Регіональний людський розвиток» було сформовано перелік показників, що характеризують обсяг соціальних витрат місцевих бюджетів, структуру місцевих бюджетів та трансферти Державного бюджету [5, 6].

Тобто, якщо пріоритетні завдання соціально-економічного розвитку областей, районів, міст та селищ будуть визначатися згідно Програми людського розвитку відповідного регіону, то тоді джерела формування місцевих фінансів повинні визначатись відповідно до видаткових повноважень місцевих органів влади в забезпеченні економічного кругообігу територіальних відтворювальних процесів. Показниками фінансування людського розвитку регіону (на 100 тис. населення) будуть суми видатків місцевих бюджетів на кожен складову територіальних відтворювальних процесів.

Збалансоване управління сталим розвитком держави на основі системи національних цінностей передбачає в майбутньому визначення того, щоб видатки на утримання і відтворення матеріальної бази соціальної сфери та інфраструктури конкретного регіону забезпечувались власними фінансовими ресурсами, що акумульовані в місцевому бюджеті, а трансферти з державного бюджету призначались би в основному для забезпечення єдиних стандартів якості життя населення держави в різних регіонах.

Визначення фінансових складових механізму державного регулювання регіонального розвитку пропонується здійснювати на основі використання так званого структурно-відтворювального підходу до регламентації повноважень центральних та місцевих органів влади в соціально-економічних процесах адміністративно-територіальних утворень [3].

При використанні структурно-відтворювального підходу до структуризації відтворювальних процесів різних масштабів національної економіки, регіональні фінанси відображають територіальні відтворювальні процеси в реальних соціально-економічних відносинах суб'єктів ринку різних форм власності та центру – державних органів законодавчої та виконавчої влади на загальнонаціональному рівні [4].

Органічна сукупність фінансових складових системи державного регулювання регіонального розвитку обумовлює фінансовий механізм територіальних відтворювальних процесів та його роль і місце в функціонуванні соціально-економічних процесів різних масштабів національної економіки.

Територіальні відтворювальні процеси охоплюють:

1. відтворення матеріальної бази соціальної сфери (житлово-комунальне господарство, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культура і мистецтво, засоби масової інформації, фізична культура і спорт);
2. відтворення об'єктів зв'язку, телекомунікацій та інформації;
3. відтворення виробничої та дорожньо-транспортної інфраструктури;

4. охорона навколишнього природного середовища та забезпечення комплексного і раціонального природокористування.

На базі цієї класифікації територіальних відтворювальних процесів пропонується обґрунтовувати видаткові повноваження місцевих органів самоврядування та влади в соціально-економічному розвитку відповідних регіонів згідно адміністративно-територіального устрою України [5].

Тобто, провідним елементом системи державного регулювання регіонального людського розвитку стає фінансовий механізм соціально-економічних процесів різних масштабів національної економіки: селище, місто, адміністративний район та райони великих міст, адміністративна область, АР Крим, м. Київ та м. Севастополь.

В таких умовах важливим практичним інструментом реалізації фінансового механізму державного регулювання регіонального розвитку стає чіткий законодавчий розподіл повноважень, відповідальності та фінансово-економічної бази між різними рівнями управління (загальнодержавним, регіональним і місцевим).

Державне регулювання регіонального людського розвитку забезпечує активізацію господарської діяльності в регіонах, запроваджуючи нові виробничі відносини і впливаючи на поліпшення використання природно-ресурсного та економічного потенціалу; створює умови для посилення спеціалізації регіонів, прискореного розвитку прогресивних галузей економіки, залучення іноземного капіталу в регіони з найсприятливішими умовами, а також здійснює державне регулювання, спрямоване на ліквідацію локальних екологічних криз та створення належних умов для життєдіяльності населення на території країни.

При цьому основними складовими елементами фінансового механізму державного регулювання регіонального людського розвитку виступають:

1. законодавчо-нормативна база;
2. бюджетно-фінансове регулювання регіонального розвитку та селективна підтримка окремих регіонів з боку держави;
3. реалізація державних регіональних програм, а також індикативних прогнозів і місцевих програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних утворень;
4. створення та розвиток спеціальних (вільних) економічних зон у певних регіонах;
5. розвиток міжрегіонального та прикордонного співробітництва.

В результаті державна регіональна політика буде спрямовуватись на забезпечення такої фінансової спроможності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, яка б створювала можливості для ефективного розвитку, подолання диспропорцій з урахування особливостей регіонів, їх потенціалу щодо адаптації до ринкових механізмів господарювання в умовах глобалізації.

Література

1. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій (колективна науково-аналітична монографія) / За ред.. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2006. – 356 с.
2. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / За ред.. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2007. – 328 с.
3. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Основи формування фінансового механізму державного регулювання регіонального розвитку // Збірник наукових праць. Вип. 5. Економічні науки. – Чернівці: Книги–ХХІ, 2009. – с. 92–105.
4. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Методологія розробки програм та бюджету регіону в контексті людського розвитку // Збірник наукових праць. Вип. 6. Економічні науки. – Чернівці: Книги–ХХІ, 2010. – с. 55-65.
5. Шинкарюк О.В. Формування регіональної фінансової політики в контексті людського розвитку // Імперативи розвитку України в умовах глобалізації: III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 13-14 травня 2011 року): Матеріали доповідей та виступів. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2011. – с. 114-115. (0,1 д.а.).
6. Шинкарюк О.В. Стан фінансування людського розвитку в Україні // Формування парадигми багатосторонніх економічних відносин в рамках ініціатив Східного партнерства: Збірник матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції 27 травня 2011 р. – К.: УДУФМТ, 2011. – с. 381-384.

Ястребцева А.В.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ИДЕИ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ АВТОНОМИИ В ПОСТСОВЕТСКОЙ РОССИИ

На современном этапе развития российского общества так называемый «университетский вопрос» составляет краеугольный камень политических и социально-философских дискуссий о просвещении и перспективах развития образования. В рамках общественных обсуждений решается судьба университетов в условиях рыночной экономики и демократизации общества, и, прежде всего, это касается автономного статуса университета по отношению к государству. Однако полисемичность понятия *автономии* создает массу препятствий на пути изучения истории образовательных и академических учреждений. С одной стороны, автономия может быть представлена лишь как метафора, служащая для обозначения университетского пространства, для которого характерен набор принципов организации и функционирования, закрепленных в *понятии академической автономии*. С другой стороны, академическая автономия является лишь видом профессиональной автономии, определяющей границы